

kutyák vannak nagyobb számban a faluban (596). Ekkor a szerző a helyi általános iskolából csupán 8 kitöltött kérdőívet kapott vissza.

4. A szótárban felsorolt, Mihályira vonatkozó földrajzi nevek fontos sajátossága, hogy nyelvjárási jellemzőik is láthatók: *Szëginházok* (558), *Káboasztásfödek* (564), *Kis-Rábo régi medrë* (564), *Vadosfaji ut mellikë* (567). A szócikkek egy részében a nyelvi változás is nyomon követhető: ezekben a földrajzi név nyelvjárási alakja mellett a gyűjtő a köznyelvhez közelítő vagy a köznyelvvvel megegyező alakokat is feltüntette: *Dohámbót↓↓*, *Dohánybót*, *Dohánybolt↑* (555); *Egissikház*, újabban *Egëssëkház↑* is (555); *Fiját-kastil*, *Fiját kastëj* (556); *Katalikus templom*, *Katolikus templom* (556); *Natyföd*, *Natyföld* (565).

5. A szerző szándéka szerint a szótár tudományos céllal készült. Megfogalmazása szerint a tájszótárak feladata, hogy a bennük található nyelvi adatok a későbbi kutatások ösztönzői legyenek, s többek között nyelvészeti, néprajzi és művelődéstörténeti következtetéseket lehessen levonni belőlük (1–12). KISS JENŐ azonban a nem nyelvész olvasóknak is szánja a könyvet: az érdeklődők tallózhatnak benne, és érdekes olvasmányként használhatják.

Hivatkozott irodalom

- JUHÁSZ DEZSŐ 2020. Tulajdonnevek a tájszótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 53–62. <https://doi.org/10.26546/4892373.4>
- KISS JENŐ 1982. Állatnevek a rábaközi Mihályiból. *Névtani Értesítő* 7: 112–116.
- KISS JENŐ 2000. *Magyar nyelvjárástani kalauz*. Magyar Nyelvészeti Továbbképzési Füzetek 3. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Budapest.

PÁL HELÉN

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7647-4323>

Magyarságtudató Intézet

TAKÁCS JUDIT, Névtani (határ)esetek. Személynevek a segédtudományok tükrében

Pandora Könyvek 43. Líceum Kiadó, Eger, 2023. 176 lap

1. A Pandora Könyvek 43. kötetében TAKÁCS JUDITnak az alkalmazott névkutatás területén 2017–2022 között született tizenhárom tanulmánya olvasható; ezek egyike idáig csak finn nyelven volt elérhető. A tanulmányok végén megtalálhatóak az eredeti megjelenés bibliográfiai adatai. A kötet egységességét erősítve az irodalomjegyzék, illetve a források és az elemzett tankönyvek listája nem tanulmányonként, hanem a kötet végén, egybedolgozva kapott helyet. A kötet felépítése és a cikkek tematikus egységekbe sorolása rávilágít a tulajdonnévhez kapcsolható vizsgálatok sokszínűségére, a névtan interdiszciplináris jellegére. A tizenhárom tanulmány öt nagyobb fejezetbe rendeződik

az alapján, hogy mely más (rész)diszciplína irányából közelítette meg a szerző a nevek. A kommunikáció témaköréhez egy, a terminológia, lexikológia és lexikográfia témaköréhez öt, a sztereotípiakutatáshoz három, a névszociológiához egy, az oktatásnyelvészethez pedig három tanulmány tartozik.

2. A nyitó fejezet tanulmányában (11–17) a szerző a magyar keresztnevekre – a nyelvészetben belüli segédtudományként – a kommunikáció felől fordítja figyelmét. A téma korábbi szakirodalmának áttekintésén túl a szerző a legfrissebb eredményeket foglalja össze, kitérve a személynévhasználathoz kapcsolódó pszichológiai vizsgálatokra is. Kiemeli, hogy a név kommunikációs kódként funkcionál, asszociációkon keresztül hozzájárul a névviselő megítéléséhez, akár család- és keresztnéven alapuló előítéletek kialakulásához is. A szerző áttekinti a személynevek megítélésre vonatkozó nemzetközi és hazai, pszichológiai szemléletű kutatásokat, melyek jelentős része az asszociációkra, előítéletekre és sztereotípiákra irányul.

3. A második fejezet öt tanulmánya közül négy a köznevelés témaköréhez, egy pedig a terminológiához tartozik. Az első írás (21–28) az apellativizáció jelenségét járja körül a közneveléssel létrejött szóalakok szóközlésekben és szótárakban való eddigi megjelenésének vizsgálatával, illetve a legfőbb szótári előzmények bemutatásával. A szerző (külföldi mintát figyelembe véve) a köznevesült tulajdonnévi adatok önálló szótárba rendezését veti fel a személynéven túli egyéb névtípusokból származó közszoói származékok bevonásával és a(z online) források körének bővítésével. A második tanulmány a köznevelést a börtönszengelen keresztül mutatja be (29–36). Két börtönszengyszótár 350 tulajdonnévi eredetű közszavának vizsgálatával közelebb kerülhetünk a börtönszeng és a köznevelés sajátosságaihoz: 1. a hasonlóságon alapuló névátvitel igen produktív szóalkotási mód; 2. elsősorban család-, hely- és márkanevekhez kapcsolódik közszoói jelentés; 3. a vizsgált tulajdonnevekben a köznevelés során legfeljebb hangalaki változás történt. A köznevelés témáját megszakítva a harmadik tanulmány (37–46) a finn és a magyar személynévfajtákat, valamint a rájuk vonatkozó terminusokat veti össze, a finn kategorizáció fókuszba állításával. A szerző megállapításai szerint a két nyelv személyneveket érintő terminusainak legfőbb különbségei a nyelvek eltérő névleírási és fogalmi kereteiből adódnak. A negyedik tanulmány (47–54) a kötet egyetlen olyan írása, amely korábban magyarul még nem jelent meg. A szerző a *László* és az *Antal* keresztnév jelentését, hagyományukat, valamint mai elterjedtségüket vizsgálja, bemutatja közszoói alakjaikat, majd a hasonló jelentésű és alakulásmódú finn adatokat ismerteti. Felhívja a figyelmet arra, hogy a finn nyelvben egyik keresztnévnek, ezáltal a közszoói származékaiknak sem található meg a tökéletes megfelelője, azonban a jelentésekre koncentrálnva számos hasonlóság felfedezhető. A fejezet utolsó tanulmányának (55–65) középpontjában a címben is említett regény (Sofi Oksanen: *Sztálin tehenei*) névtani és fordítás-technikai szempontú vizsgálata áll: 1. a regény központi motívumaiként megjelenő, reális típusú finn és észt ételnevek magyarra fordításának jellegzetességei; 2. a keresztnévek közszoói használata és fordításuk (az orosz nőkre vonatkoztatott köznevesült keresztnévek).

4. A harmadik fejezetben három cikk foglalkozik a személynév és a sztereotípiák kapcsolatával. A szerző az első tanulmány (69–79) első részében a személynév sztereotípiaképző tulajdonságával kapcsolatos legfőbb szakirodalmi előzményeket tekinti át.

Ezt követően bemutatja saját vizsgálatát, amely a névalapú diszkrimináció, valamint az iskolai értékelés és előmenetel összefüggéseire koncentrálni tanító és tanárszakos hallgatók bevonásával. A leendő pedagógusoknak fiktív nevekkal ellátott dolgozatokat kellett érdemjeggyel minősíteniük megadott szempontok alapján. Az etnikumjelölő (cigányokra utaló) névvel ellátott dolgozatok értékelése – az előfeltevéssel és a korábbi, hasonló jellegű külföldi vizsgálatok eredményeivel szemben – nem mutatott a cigány nevekkal és viselőikkel szembeni előítéletes viselkedést, azaz alacsonyabb iskolai értékelést. A következő két tanulmányban a viccekben megjelenő személynév vizsgálata áll a középpontban. Az elsőben (81–91) a szerző kognitív szempontból közelíti a viccek keresztnévhasználatához. A vizsgálat anyagát kb. 5500 vicc adta. A szerző megállapítása szerint a keresztnév a vicc sémájának lényeges formai elemei, amelyek valamilyen csoportra jellemző sztereotípiaként, típusnévként funkcionálnak: közszói értelemmel is bíró nyelvi elemmé válnak. A vizsgált nevek ezért máshogy értelmezhetők a vicc műfajában, mint egyéb kontextusban. Az előzőekhez hasonlóan a viccekben előforduló magyar családnevek jellegzetességeiről, sztereotípiaképző hatásokról kapunk áttekintést a következő tanulmányban (93–108). 9000 magyar vicc elemzésével és a vizsgált korpuszra épülő online kérdőíves vizsgálat segítségével megállapítható, hogy a családnevek elsősorban etnikai csoportokhoz tartozásra utaló sztereotípiaként jelennek meg a viccekben. A csoportképzés egyértelműsítéséhez a magyarok és a zsidók esetében a tipikusnak tartott családnév is elegendő, míg a cigányokra utalóan az etnikumjelölőnek tartott család- és keresztnév együttes használata erősíti a sztereotípiaképzést.

5. A névszociológia témájához tartozó tanulmányában (111–126) a szerző azt vizsgálta, hogy az asszonynevet nem viselő nők elnevezéséhez és a jelenleg felvehető névváltozatokhoz milyen konnotációk köthetők. Ehhez kapcsolódóan egy kérdőíves preferenciavizsgálat eredményei és tanulságai olvashatóak. 101, még hajadon nő válasza alapján egyértelműen látszik a változás iránya: a prototipikus asszonynevéformák visszaszorulása, a két fél családnévet kötőjellel összekapcsoló házassági nevek térnyerése, illetve a születési név megtartásának népszerűbbé válása.

6. A kötet utolsó, oktatásnyelvészeti fejezetének első tanulmányában (129–137) a szerző 3–6. évfolyamok névtani tananyagrészekhez kapcsolódó anyanyelvi feladatainak elemzésével foglalkozik, azt vizsgálva, mennyire hordoznak ezek névtani ismeretanyagot. A vizsgált évfolyamokon a tulajdonnevekkel kapcsolatos ismeretek kivétel nélkül a szófajtanhoz kapcsolódnak, illetve a helyesírási ismeretekkel függenek össze. A hét tankönyvcsalád feladatainak elemzése után egyértelművé válik, hogy a névtani feladatok csekély mértékben vannak jelen még a névtani anyagrészekben is. A tanulók tehát nagyon kevés névtani információt kapnak: a mindennapokat átszövő névkultúra, a névadási szokások, a névhasználati szabályok például alig jelennek meg a vizsgált tankönyvek feladataiban. A fejezet második írása (139–149) elsősorban gyakorló tanároknak kínál ötleteket, módszertani segédletet és feladatokat, illetve egy komplex feladattervet ahhoz, hogyan lehet a névtani ismereteket becsempészni az oktatásba a drámapedagógia módszerével. A kreatív, változatos feladatok a névtani ismeretek bővítésén túl személyiség- és készségfejlesztő hatásúak is lehetnek, így nemcsak magyarórákra, hanem osztályfőnöki órákra, illetve tanításon kívüli programokhoz is kiválóak lehetnek. A harmadik, ismeretterjesztő cikk (151–153) közérthetően mutatja be a köznevelés folyamatát.

A szerző saját kutatásaiból és korábbi vizsgálatokból számos példát hoz, megkönnyítve a jelenség feldolgozását és megértését. A cikk arra is felhívja a figyelmet, hogy a köznevelés lassú folyamata során a tulajdonnevek és a közszavak kis- és nagybetűs írása természetes jelenség.

7. A kötet hiánypótló abból a szempontból, hogy a névkutatásban talán kevésbé jelenlévő és hangsúlyos, a címben is jelzett határeseteknek tekinthető témákban megjelent tanulmányokat foglalja egybe. A cikkek az oktatás különböző szintjein, főleg a középiskolában és az egyetemen oktató tanárok számára is jól hasznosíthatók.

HORVÁTH BRIGITTA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7861-0824>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcseztudományi Kar

HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont

Márkanevek: marketing és nyelvészet határán

Szerkesztő: KOVÁCS LÁSZLÓ. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 228.

Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2023. 254 lap

1. A kötet a márkaneveket interdiszciplinárisan vizsgálja: egyrészt a marketing, másrészt a nyelvészet aspektusaiból. A szerkesztői előszóban (7–8) is megfogalmazott célja, „hogy a két tudományterületet, a marketinget és a nyelvtudományt közelítse egymáshoz: rá szeretne világítani arra, hogy az együttműködés mindkét terület szakemberei számára izgalmas lehet” (7).

2. A Márkanevek általános összefüggései című fejezet (az első hat tanulmány) általánosságban vizsgálja a márkaneveket. A mintegy az előszó folytatásának tekinthető írásában KOVÁCS LÁSZLÓ leszögezi, hogy a márkaneveket több aspektusból lehet vizsgálni: a nyelvészet a szókincs semleges részeként tekint rájuk, a marketing szempontjából viszont beszélhetünk a termék értékesítését segítő jó, illetve azt gátló rossz márkanevéről (9–20). A kultúratudomány azt vizsgálja, milyen kultúrateremtő, illetve egy kultúrával való azonosulást lehetővé tevő tulajdonságaik vannak a márkaneveknek. Végezetül a jog szerint vannak szabályozott márkanevék, védjegyek is. KOVÁCS az írás végén – a többi tanulmányt egy-egy mondatban összefoglalva – felhívja a figyelmet arra, hogy a kötet felépítése tudatosan nem a tudományterületek szerinti tagolást követi: a szerkesztési elv az volt, hogy láthatóvá váljon, milyen módszereket, szemléletet tanulhat egymástól a nyelvészet és a marketing.

BALÁZS GÉZA írása a magyar márkanevék helyesírásának történetét tekinti át, majd a saját rendszere alapján – különböző szempontok szerint több táblázatra bontva – összefoglalja a legfontosabb mai helyesírási tudnivalókat, több példát is hozva a különböző esetekre (21–30). Mint írja, „a márkanevék tulajdonnévi-köznévi használatában, helyesírásában (különösen a toldalékolásban és az idegen nyelvű formák leírásában) a nyelvi és